

Information om krav på dricksvatten från små dricksvattenanläggningar

Vad är dricksvatten?

Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel och en förutsättning för mycket av den övriga livsmedelsproduktionen. För användarna är det av stor betydelse att dricksvattnet är av god kvalitet. Vatten som är avsett för dryck, till matlagning och till beredning av livsmedel betraktas som dricksvatten. Även vatten som används för vissa andra ändamål på livsmedelsproducerande företag är dricksvatten.

Vem berörs?

Reglerna i dricksvattenföreskrifterna gäller för:

- Allt dricksvatten från vattenverk som försörjer fler än 50 personer och/eller tillhandahåller mer än 10 m³ dricksvatten per dygn (storleksgränsen 50/10), oavsett om verksamheten är yrkesmässig eller inte.
- Alla kommersiella och/eller offentliga verksamheter (oavsett storlek) som tillhandahåller dricksvatten till allmänheten.
- Alla livsmedelsföretagare som i sin verksamhet använder vatten för beredning eller bearbetning av livsmedel.

För att avgöra om en verksamhet är berörd kan följande kriterier användas: den som tillhandahåller dricksvatten har en befogad anledning att anta att vattnet uppfyller kraven i föreskrifterna, och den som tillhandahåller dricksvatten har ingen rimlig möjlighet att påverka dricksvattnets kvalitet.

Exempel på kommersiella och/eller offentliga verksamheter är: kyrkor, församlingshem, förskolor, servicehus, campingplatser, gästhamnar, friluftsanläggningar, caféer, restauranger, livsmedelsindustrier, vandrarhem, konferensanläggningar, bygdegårdar och klubblokaler som hyrs ut samt alla allmänna (kommunala) dricksvattenanläggningar.

Dricksvattenanläggning

En dricksvattenanläggning är hela anläggningen "från brunnen till munnen", och består av vattentäkt, vattenverk och distributionsanläggning.

Vattentäkt

I livsmedelslagstiftningen används begreppet vattentäkt för vattentillgångar i form av sjöar och vattendrag (*ytvatten*) eller i berg och lösa jordarter (*grundvatten*). I miljöbalken innebär vattentäkt bortledning av yt- eller grundvatten för vattenförsörjning, det vill säga *utnyttjandet* av vattentillgångarna.

Råvatten

Råvatten är sådant vatten som efter uppfordring och eventuell beredning är avsett att användas som dricksvatten. (Anordning för uppfordring = teknik/utrustning för uttag av vatten från vattentäkt). Det är viktigt att avgöra om råvattnet är ett opåverkat grundvatten alternativt ytvatten eller ett ytvattenpåverkat grundvatten.

Råvatten blir dricksvatten vid den punkt när det tas in i vattenverket och jämföras då med livsmedel.

Vattenverk

Det räcker med att vatten uppfordras med avsikt att användas som dricksvatten för att en anläggning ska betraktas som ett vattenverk. Anordningar för uppfordring ingår i vattenverket. Normalt bör intagsledning med pumpar och dylikt räknas till vattenverket. Ett vattenverk vid en enskild anläggning är normalt en pump plus en hydrofor eller en hydropress och i förekommande fall någon av dessa tillsammans med vattenbehandlingsutrustning.

Beredning

En avsiktlig åtgärd som har till syfte att se till att dricksvattnet uppfyller kraven i dricksvattenföreskrifterna kan betraktas som beredning. När vattnet bereds skall särskild hänsyn tas till råvattnets kvalitet och risken för förändringar i kvaliteten under distributionen, så att vattnets kvalitet när det når användarna är säkerställt. Beredningen skall vara försedd med ett tillräckligt antal skydd mot mikrobiologisk förorening ("mikrobiologiska barriärer"), ex. desinfektion med klor eller UV-ljus.

Distributionsanläggning

Med distributionsanläggning avses sådan del av en anläggning för dricksvattenförsörjning som används för att transportera dricksvattnet genom rörledningar. Distributionsanläggningen skall skötas på ett sådant sätt att vattnet uppfyller föreskrifternas krav när det når användarna. Detta förutsätter exempelvis god vattenomsättning, regelbunden rengöring av reservoar, minimerat läckage o.s.v.

Hantering och tillhandahållande av dricksvatten

I definitionen av hantering ingår produktion och beredning av livsmedel, d v s det som äger rum i vattenverket. Även transport (distribution) av livsmedel ingår i hantering, d v s det som äger rum mellan vattenverket och den punkt där dricksvattnet används, t.ex. från en vattenkran. I begreppet hantering ingår även olika former av överlämnande av livsmedel. Det är alltså inte alltid nödvändigt att man tar betalt för dricksvattnet (att verksamheten sker yrkesmässigt eller bedrivs med eller utan vinstsyfte).

Begreppet *tillhandahålla* innebär att en verksamhetsutövare, (den som producerar dricksvatten), överlämnar dricksvattnet till någon annan.

I EG-förordningarna används begreppet "*utsläppande på marknaden*", som definieras som innehav av livsmedel för försäljning, inbegripet utbudande till försäljning eller varje annan form av överlåtelse, kostnadsfri eller inte, samt försäljning, distribution och andra former av överlåtelse.

Provtagningspunkter

Provtagningspunkterna ska utses av verksamhetsutövaren för att sedan fastställas av kontrollmyndigheten. När man utser provtagningspunkter och utför provtagning är det viktigt att provet är representativt för det dricksvatten som undersökningen avser. Syftet med de flesta undersökningar är att få en rättvisande bild av dricksvattnets normala kvalitet.

Undersökningsfrekvens

Undersökningar av dricksvatten enligt dricksvattenföreskrifterna är mer regelstyrda än för övriga livsmedel och kan delas in i:

- Regelbundna föreskrivna undersökningar i form av normal kontroll och utvidgad kontroll.
- Undersökningar som ingår i driftsinstruktionen.
- Undersökningar som ingår i underhåll och skötsel av distributionsanläggningen.
- Verksamhetsutövarens undersökningar på förekommen anledning, t.ex. för att utreda orsaken till problem om det finns anledning att misstänka att ämnen eller mikroorganismer kan förekomma i sådana halter att de kan utgöra fara för människors hälsa.

Vid små dricksvattenanläggningar med egen vattentäkt och liten eller ingen distributionsanläggning kan kvalitén på utgående dricksvatten ibland antas vara den samma som kvalitén hos användaren. I sådana fall finns möjlighet att utesluta provtagning på utgående dricksvatten.

Ansvarig för dricksvattnets kvalitet samt kvalitetskrav

Det är den som *producerar* eller *tillhandahåller* ett livsmedel som är ansvarig för att livsmedlet uppfyller lagstiftningens regler, inklusive kvalitetskrav. Livsmedelsföretag (företag som producerar eller tillhandahåller livsmedel) ansvarar också i sin egenskap av *användare* av dricksvatten för att reglerna efterlevs.

Dricksvattnet skall vara hälsosamt och rent. Det skall inte innehålla mikroorganismer, parasiter eller ämnen som kan utgöra fara för människors hälsa. Det ska även vara estetiskt och tekniskt acceptabelt.

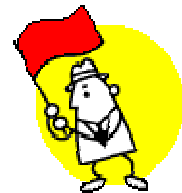

Dricksvattenföreskrifterna innehåller kvalitetskrav i form av gränsvärden för både kemiska och mikrobiologiska parametrar för när ett prov ska bedömas vara tjänligt, tjänligt med anmärkning eller otjänligt. Alla gränsvärden är bindande krav.

Åtgärder

Om kvalitetskraven inte uppfylls, eller om dricksvattnet av annan anledning kan utgöra en hälso-risk, skall den som producerar eller tillhandahåller dricksvattnet **omedelbart**:

- ✓ Utredda orsaken till detta.
- ✓ Vidta nödvändiga åtgärder så snart som möjligt.
- ✓ Informera konsumenterna och ge dem de råd som är nödvändiga (kokningsrekommendationer etc.).
- ✓ Informera kontrollmyndigheten (miljö- och byggkontoret)

I-krafttagande av tillfälliga, kortvariga beredningsmetoder som är föranledda av akut hälsorisk-situation eller inkoppling av reservvattentäkt är informationspliktigt till kontrollmyndigheten. Det är viktigt att det finns färdiga rutiner för kontakter mellan verksamhetsutövaren och kontrollmyndigheten vid akuta problem t.ex. vattenburen smitta.

Den som producerar dricksvatten eller tillhandahåller det genom sin distributionsanläggning skall hålla tillräckliga och aktuella uppgifter om kvalitén på dricksvattnet tillgängliga för konsumenterna.

Registrering

En anmälan om registrering ska inlämnas till miljö-, och byggkontoret i kommunen. Efter registrering sker platsbesök och kontroll av lokaler, beredning, ev. desinficering, provtagningsprogram osv.

Tillfälliga verksamheter ska registreras på samma sätt som permanenta.

Vem ansvarar för att en anläggning registreras?

Det är verksamhetsutövarens ansvar att undersöka huruvida verksamheten på anläggningen omfattas av krav på registrering. (LIVSFS 2005:20 och LIVSFS 2001:30)

Egenkontroll

Den som producerar eller tillhandahåller dricksvatten skall upprätta förslag till egenkontrollprogram för vattenverket. Förutom de generella krav som finns om egenkontrollens omfattning, ska det även, i tillämpliga fall, innehålla följande moment:

1. Rutiner för ordning, rengöring, underhåll och skötsel av utrustningen.
2. Provtagningspunkter, provtagningsfrekvens och omfattning av analyserna, d v s vilka parametrar som ska analyseras.
3. Rutiner för inspektion av vattentäkter, vattenverk och distributionsanläggningar, särskilt reservoarer samt andra kontrollobjekt på ledningsnätet.
4. Vilka åtgärder som skall vidtas vid försämrad vattenkvalitet eller vattenburen smitta, t ex ytterligare provtagning, utökad omfattning av undersökningar, kontakt med labb och kontrollmyndighet, samrådsförfarande och information till konsumenter.
5. Information om hur eventuell reservdesinfektion kan sättas till, doseringsanvisningar, var desinfektionsmedel finns tillgängligt och hur desinfektion går till.
6. Särskilda försiktighetsåtgärder och undersökningar vid omfattande reparationer eller andra arbeten i vattenverk och distributionsanläggning.

Vid vattenverk skall det finnas:

1. *En beskrivning av vattenverket*
 - Uppgifter om verkets namn och adress.
 - Uppgifter om vattentäkten/vattentäkterna.
 - Planritning.
 - Beskrivning av beredningsmetoder inklusive flödesschema.
 - Uppgifter om de kemikalier som används vid verket och hur de förvaras.
 - Uppgifter om den produktionsvolym som verket är dimensionerat för.
2. *En lättillgänglig driftsinstruktion*
 - Arbets- och beslutsordning med ansvarsfördelning och arbetsbeskrivningar för den personal som ansvarar för processerna i vattenverket.
 - Doseringsanvisningar beträffande processkemikalier.
 - Program för egenkontroll.
 - Instruktion om hur den löpande verksamheten skall dokumenteras och avrapporteras.
 - Rutiner för funktionskontroll och kalibreringar.
 - Larmgränser.
 - Åtgärdslista vid driftstörningar och om larm utlöses.
 - Rutiner för nyttjande av reservvattentäkt.
 - Namnlista på de personer som bör kontaktas vid allvarliga driftstörningar.
 - Skydds- och säkerhetsinstruktioner.
3. *En tillgänglig person som är driftsansvarig för vattenverket*
 - Vid driftstörningar eller andra problem är det viktigt att personal med kompetens om hur anläggningen fungerar finns tillhands för att snabbt komma tillrätta med störningen. En dokumenterad driftsansvarig med uppgift om telefonnummer ska finnas. Ansvarig för vattenverket skall finnas tillgänglig under de tider då vattenverket används.
4. *Larm som varnar om fel uppkommer vid pH-justering och desinfektion*
 - Larmet skall vara tydligt och kunna uppfattas av de som använder vattnet ex. som en ljud eller ljussignal. I vissa fall kan även SOS-larm eller annan larmuppkoppling, ex till driftsansvarig behövas.
5. *Larm som utlöses vid förhöjd turbiditet (=grumlighet)*
 - Skall finnas om vattenverket använder ytvatten som råvatten och är utrustat med filter för avskiljning av turbiditet.

Lagar som styr

Dricksvatten omfattas av EG-förordningar, EG-direktiv samt svensk livsmedelslagstiftning. Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten (dricksvattenföreskrifterna) baseras på direktiv 98/83/EG. Direktivet är ett minimidirektiv, vilket innebär att inget får utelämnas, däremot kan varje medlemsstat ha strängare nationella regler. Dricksvattenföreskrifterna innebär att det är dricksvattenanläggningens storlek och verksamhetens karaktär som avgör om föreskrifterna skall tillämpas eller inte.

De allmänna kraven på livsmedelshygien samt krav på registrering finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien, Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning m.m, samt i Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien (hygienföreskrifterna).

De allmänna hygienkraven omfattar krav på lokaler, utrustning, personlig hygien, skadedjursbekämpning, märkning och förvaring, utbildning, egenkontroll mm samt bestämmelser om transport av livsmedel som är tillämpliga på distribution av dricksvatten i behållare och tankar.

Betydande ändringar i verksamheten ska anmälas till kontrollmyndigheten.

Övrig information

Dricksvattenföreskrifterna (SLVFS 2001:30) och hygienföreskrifterna (LIVSFS 2005:20) finns på livsmedelsverkets hemsida: www.slv.se, sök på lagstiftning och föreskriftens nummer. Till föreskrifterna finns vägledningar som fungerar som en hjälp att tyda lagtexten. Under rubriken Livsmedelskontroll - Vägledningar och annan information, hittar ni både Vägledning – Dricksvatten och Vägledning – Hygien.

På Svenskt Vattens hemsida, www.svensktvatten.se, kan man bland annat hitta Råd & Info, och Handbok om Egenkontroll med HACCP.

På SGU:s hemsida, www.sgu.se, kan man läsa om brunnar och dricksvatten, ex anläggning av brunn, vattenrening, brunnsarkivet och om certifierade brunnsboreare.

Från Socialstyrelsens hemsida, www.socialstyrelsen.se, kan man ladda ner broschyrer med tips och vägledning för dig som har eller planerar att anlägga en dricksvattenbrunn.

Miljö-, bygg- och räddningsnämnden har en särskild blankett för anmälan om registrering av dricksvattenanläggningar. Använd gärna den för er anmälan.

Kontakt

Har du frågor, kontakta då miljö-, och byggkontoret : Ylva Skiöld 0494-19291 (fm)

Materialet i denna skrift är till största delen sammanställt av material från Livsmedelsverket, främst Vägledning till Livsmedelsverkets föreskrifter SLVFS 2001:30 om dricksvatten. En del av materialet är hämtat från SGU:s hemsida